

AZ AUTONÓM PÁRTRENDSZEREK*

Tóth Norbert

PhD-hallgató, PTE, ÁJK, Nemzetközi- és Európajogi Tanszék

ÖSSZEFOGLALÓ

A kisebbségek csoportjogai és különösen a területi autonómia kérdése mindig is a kisebbség-kutatás homlokterében állt. Az akadémikus szféra azonban relatíve kevés figyelmet szentelt az úgynevezett autonóm pártrendszerek ügyének. A tanulmány keretei között – egy kissé félreérthető módon – autonómnak nevezem azokat a pártrendszereket, amelyek autonóm területi egységekben működnek. Ennek megfelelően beszélhetünk például álandi, feröeri, grönlandi, baszk, katalán, gagaúz stb. pártrendszerekről. Írásomban kizárólag európai megoldásokat vizsgálok, és nem térek ki a föderatív berendezésű országok tagállamai, és a területi autonómia közötti különbségekre és hasonlóságokra sem. Legalább két oka van annak, amiért fontos e pártrendszerek átfogó analízise. Mégpedig egyrészt, értékes adalékkal szolgálhatnak arra nézvést, hogy vajon sikeres-e a területi autonómia mint olyan, azaz megoldja-e a kulturális különbözőségből eredő problémákat vagy sem; másrészt talán választ kaphatunk egyebek mellett olyan kérdésekre is, mint például, hogy van-e közös jellegzetessége az autonóm pártrendszereknek, és ha van, ez miben nyilvánul meg; vagy éppen ellenkezőleg, nem lehet általános érvényű következtetéseket levonni a komparatív elemzést követően, esetleg autonóm pártrendszer-családokról beszélhetünk.

KULCSSZAVAK ■ pártrendszerek ■ kisebbségkutatás ■ területi autonómia
■ komparativisztika ■ többség–kisebbség viszonya

INVOKÁCIÓ

Területi autonómiáról, kollektív kisebbségi jogokról sokan és sokféleképpen szóltak már a tudományos szférában. Úgy tűnik azonban, hogy a kutatók figyelmét elkerülte a téma egyik – véleményem szerint – nagyon fontos aspektusának vizsgálata, mégpedig az ún. autonóm pártrendszerek elemzése. Dolgozatomban autonóm pártrendszernek tekintem a területi autonómiákban fungáló pártok versenyt, melyek célja az autonóm parlamentbe kerülés, és az autonóm kormányzati hatalom megszerzése. Fentiek fényében beszélhetünk álandi-, feröeri-, grönlandi-, québeci-, baszk-, katalán-, gagaúz- stb. pártrendszerekről. Legalább két oka van annak, amiért fontos e pártrendszerek átfogó analízise. Egyrészt értékes adalékkal szolgálhatnak azzal kapcsolatban, hogy vajon sikeres-e a területi autonómia, mint olyan, azaz megoldja-e a kulturális különbözőségből eredő problémákat vagy sem, másrészt talán választ kaphatunk egyebek mellett olyan kérdésekre is, mint például, hogy van-e közös jellegzetessége az autonóm pártrendszereknek, és ha van, ez miben nyilvánul meg, vagy éppen ellenkezőleg, nem lehet általános érvényű következtetéseket levonni a komparatív elemzést követően, esetleg autonóm pártrendszer-családokról beszélhetünk?

Kiinduló tézisem az, hogy a területi autonómia (ha annak a politikai akaraton kívüli egyéb feltételei fennállnak), bár nem csodaszer, sikerrel oldja meg az interkulturális konfliktusokat. Állításomat az autonóm pártrendszerek komparatív elemzésével szeretném igazolni. A dolgozatom kapcsán feltehető legfontosabb kérdés így hangzik: Igazolhatja, (vagy még inkább) igazolja-e az autonóm pártrendszerek összehasonlító elemzése a területi autonómia konfliktusmegoldó szerepét? Tanulmányomban – többek között – kísérletet teszek az iménti kérdések megválaszolására is, reményeim szerint ösztönözve ezzel a további vizsgálatokat ezen a területen. Előre jelzem, hogy elemzésem során önkényesen választottam ki a górcső alá kerülő autonómiamodelleket, és csak európai megoldásokat vizsgálok majd. Céлом az, hogy tisztábban lássunk sok tekintetben, ezért vállalom ezt az intellektuális kalandot.

BEVEZETÉS

A széleskörűen ismert és elismert vélekedés szerint nem létezik általánosnak tekintett, és tekinthető területi autonómiamodell,¹ ennek okai pedig egyrészt a rendelkezésre álló külső és belső kondíciók eltérő voltában, másrészt a témára vonatkozó nemzetközi jogi szabályok puha-jogi jellegében keresendők (Sanders, 1986: 17). Magyarul, minden létező területi autonómiamodell, különbözik egymástól keletkezési körülményeiben, a jogállását meghatározó ún. autonómiastatútum tartalmát tekintve, az autonóm státust övező garanciákat illetően, a területi állam demokratizmusát és területi berendezkedését figyelembe véve, és az adott autonóm entitás, és az autonómia fejlettségi fokát tekintve. Emellett nem elhanyagolható szempont az adott térség történelmi öröksége, és meghatározottsága, valamint az érintett társadalom kulturáltsága, ideértve különösen a politikai kultúra milyenségét.

Fentiekből (is) kifolyólag azt állítom, hogy *nem beszélhetünk általános típusjegyekkel rendelkező autonóm-pártrendszerekről sem*. Azonban az elemzést jelentősen megkönnyíti, ha pártrendszer-kategóriákat állítunk fel, és megpróbáljuk a létező modelleket beilleszteni e csoportokba. Ennek érdekében javaslom a következő kategóriák megkülönböztetését. Álláspontom szerint az autonóm pártrendszer pártjai célját tekintve lehet a) *szeparatista pártrendszer*; b) *autonómiafejlesztő pártrendszer* és c) *megállapodott pártrendszer*. Szeparatistának vagy szecesszionistának tekintem a pártrendszert, ha a terület elszakadását, függetlenné válását célul kitűző pártok, három egymást követő választáson legalább negyven százalék körüli eredményt érnek el. Azért negyven százalékban határoztam meg a pártrendszer-kategória lényegi ismervét, mert ekkortól válik kézzelfogható közelségűvé a szecesszió, vagyis a szavazatok több mint ötven százalékának birtoklása. Ezzel szemben a pártrendszer autonómiafejlesztőnek tekinthető akkor, ha a rendszert alkotó politikai pártok fő célja nem annyira a

társég önrendelkezése, hanem inkább a meglévő autonóm keretek kiszélesítésével a terület önállóságának fokozása, ám szigorúan a területi állam területi épségének tiszteletben tartásával. Végül megállapodottnak vagy stagnálónak akkor tekintek egy pártrendszeret, ha a fő politikai erők célja nem egyéb, mint a *status quo* megőrzése. Természetesen ezek a kategóriák ideáltípusok, azaz a valóságban nem vagy csak nagyon ritkán fordulnak elő tiszta formában, és ahogy mondani szokás, „előállításukhoz laboratóriumi körülmények” szükségesek. Emellett érdekes lehet megvizsgálni azt is, hogy vajon az egyes területi autonómiamodellek pártrendszerei mennyire hasonlítanak a területi állam vagy – ha van – az anyaország pártrendszerére, esetleg ezekétől teljesen eltérő, saját jellemzőkkel rendelkező szisztémákról van-e szó? Ennek alapján különbséget tehetünk olyan pártrendszerek között melyek esetében a) a *területi állam a mintaadó*; b) az *anyaország a mintaadó* és c) *sui generis* a pártszisztéma. Az elméleti kategóriák kapcsán fentebb tett megállapítások a dolog természete szerint ez esetben is megfelelően irányadók.

Még egyszer hangsúlyozva a vizsgálati módszer lényegét, alapvetően az egyes pártok területi autonómiához való viszonyát elemzem, és mindezt történelmi kontextusban, a pártok programjai, és egyéb dokumentumai segítségével. Ez utóbbit pedig azért teszem, hogy elkerüljem az egyes pártok esetleges profilváltásaiból fakadó téves következtetéseket. Munkámat rendkívül megnehezíti, hogy – ahogy arra már korábban is utaltam – a kérdésre vonatkozó szakirodalom meglehetősen szerény, és markáns álláspontot még elvéve sem találni. Éppen ezért dolgozatom egyfajta vitaindító szerepet is be kíván tölteni.

A SZEPARATISTA PÁRTRENDSZEREK

A szeparatista vagy szecesszionista pártrendszerekre mindenekelőtt az jellemző, hogy az autonóm társadalmat megosztó egyik legfontosabb törésvonal a területi államhoz fűződő viszony mentén alakult ki. Egyszóval az „autonóm társadalom” tagjainak egy tekintélyes része gondolja úgy, hogy a területi autonómia nem jelent megfelelő garanciát identitásának, kultúrájának, nyelvének, esetleg vallásának megőrzésére. Ez a vélekedés egyrészt táplálkozhat történelmi tapasztalatokból, másrészt okozhatja az éles kulturális különbözőség is. Könnyen meglehet ugyanis, hogy a területi állam, és az autonómia lakossága között történelmileg determinált *averzió* feszül, ideértve például azt, hogy a két csoport között hosszú és véres konfliktusok voltak a múltban, vagy a területi állam többségi nemzete tartós függőségi viszonyban tartotta az autonóm entitás lakosságát.

Mindenképpen ebbe a körbe tartozik a Feröer-szigetek, valamint némi korrekcióval Baszkföld pártrendszere. Előbbi négy párt küzdelme jellemzi, a társadalmat két fő törésvonal osztja meg, mégpedig az egyik a Dániához fűződő viszony megítélése kapcsán alakult ki, a másikat pedig az Európában hagyományosnak mondható bal–jobb tengely jelenti.² Ezek a törésvonalak keresztbe metszik egymást, így a pártverseny jellege centrifugális (Ackrén, 2006: 224–229). A Feröer-szigeteken elsőként az *Unionista Párt* (SF) jött létre 1906-ban, amely tradicionális skandináv agrárpártnak tekinthető. Következésképpen az ideológiai liberalizmus talaján áll, és amint az a nevéből is következik, célja Dánia kebelén maradván, egy szabadelvű feröeri társadalom megteremtése, a dániai testvérpártok (mindenekelőtt a Venstre és a Radikale Venstre) és progresszív szellemiségű cselekedetek segítségével. Az Unionista Párt – a listájára leadott szavazatok átlagát tekintve³ – a pártrendszer második legjelentősebb szereplőjének tekinthető, és a bal–jobb skála jobboldalán foglal helyet. Az Unionista Párt politikusai szerint fent kell tartani az Uniót, mivel az kézzelfogható előnyökkel jár a feröeriek számára. Emellett azonban úgy találják, hogy kétségkívül igazuk van azoknak, akik szerint az autonómia rendszere bizonyos reformokra szorul. Ennek érdekében tisztázni akarnak minden olyan alkotmányos kérdést, amely nem eléggé világos Dánia és a Feröer-szigetek viszonylatában, valamint szeretnék jobban kihangsúlyozni autonóm státusukat. Továbbá meg kívánják őrizni – sőt fejleszteni szeretnék! – a feröeri jóléti rendszert, és különös gondot fordítanak a jövő generációi érdekeire is. Az autonómia fejlesztésétől azt remélik, hogy ezáltal a feröeriek úgy lesznek önállóbbak, hogy egyúttal lojálisak maradnak a dán királyi házhoz és a területi államhoz is. Éppen ezért fontosnak tartják deklarálni, hogy fenntartanak a valutauniót és az igazságügyi uniót Dániával, emellett azonban – szándékaik szerint – csak a külpolitikát és a védelempolitikát intéznék Koppenhága.⁴

Köztudott, hogy Skandináviában különösen erősnek mondhatók a szociáldemokrata pártok. Nincs ez másképpen a Feröer-szigeteken sem, igaz itt messze nem számítanak olyan komoly tényezőnek, mint például Svédországban vagy Dániában. Ezt az is mutatja, hogy Feröeren a Feröeri Szociáldemokrata Párt (JF) némiképp megkésve, csak 1925-ben alakult meg. Ennek oka az, hogy a „Szigeteken” a legmeghatározóbb és legrégebbi törésvonalnak a Dániához való viszony kérdésköre tekinthető. Mindezek ellenére, ez a párt számít a helyi pártverseny legerősebb alakulatának, igaz alig marad el tőle az imént tárgyalt Unionista Párt. A Szociáldemokrata Párt hagyományos értelemben vett szociáldemokrata formáció, célja a „Szigetek” lakossága jólétének emelése, és egy erős a szolidaritásra épülő társadalom megteremtése. A Feröer-szigetek jövőjét a Dán Királyság keretein belül képzelel el.⁵

Az uniópárti politikai aktorok után következzenek a lokális pártrendszer kissé anti-establishmentnek tekintett pártjai. Két szervezet emelkedik ki egyértelműen a mezőnyből. Az egyik a politikai paletta jobb oldalán helyet fog-

laló *Néppárt* (FF), míg a másik a vele szemben – de lényegében azonos térfelel elhelyezkedő – *Köztársaság Párt* (TF). Mindkét párt a múlt század 40-es éveiben jött létre, igaz a Néppárt még a második világháború alatt, 1940-ben, a Köztársaság Párt viszont a világegést követően nem sokkal, 1948-ban. A Néppárt világnézetét alapvetően keresztény alapokra építette fel, mégsem tekinthető kereszténydemokrata pártnak. Konzervatív-liberális pártként tekint magára, és a család valamint az egyéni felelősségvállalás fontosságát hangsúlyozza. Ezenkívül kevesebb államot, következésképpen kevesebb adót tartana jónak. A mostaninál nagyobb önállóságot szeretne a Feröer-szigeteknek, politikusai időnként felvetik a „Szigetek” függetlenedésének lehetőségét is.⁶ A pártrendszer harmadik legjelentősebb pártjának minősül, habár a legutóbbi törvényhozási választásokon csak a negyedik helyet sikerült megszereznie. A feröeri párt-szisztéma kétségkívül legradikálisabb tényezője a Köztársaság Párt, amely a pártpaletta baloldalán foglal helyet. A TF a demokratikus értékek fontosságát hangsúlyozza, és egy olyan társadalmat vizionál, amelyben a perszonális jogok mellett, a kötelezettségeknek is fontos szerep jutna. Sokkal fontosabb ellenben az, hogy a Köztársaság Párt végső célja a Feröer-szigetek függetlenségének kivívása. *Nomen est omen* – a párt a jelenlegi monarchikus kormányformát is elutasítja, és egy szuverén köztársaság képét vázolta fel magának, és szimpatizánsainak.⁷ Választási eredményei alapján elmondható, hogy a 90-es évek második felétől vált igazán népszerűvé, és így a feröeri négypárti szisztéma negyedik legjelentősebb pártjának számít.

A fentiekén túl még két politikai formáció minősül a feröeri pártverseny állandó résztvevőjének. Elsőként a patinás *Önkormányzati* – más néven Függetlenségi – *Pártot* (SSF) kell megemlíteni. Az Önkormányzati Pártot formálisan 1909-ben hozták létre, ám már három évvel korábban megkezdte politikai pályafutását. Genezisekor fő célja a feröeri nyelvnek a dánnal való egyenrangúvá tétele volt, manapság az autonómia és az autonóm parlament, azaz a Løgting hatáskörének kiszélesítéséért száll síkra, emellett szociálliberális jegyekkel is rendelkezik. Alternatív neve kissé megtévesztő lehet, mivel a pártnak nem célja a „Szigetek” függetlenségének megteremtése. Választási szereplései alapján elmondhatjuk, hogy – valószínűleg – még sokáig alakítója lesz a helyi politikai életnek, ugyanis a listájára leadott szavazatok aránya, rendre meghaladja a négy százalékos bekerülési küszöböt.⁸ Az Önkormányzati Párton túl szólni kell még a viszonylag újnak számító *Centrum Pártról* (MF) is. A Centrum Pártot, mint tipikus kereszténydemokrata pártot 1992-ben hozták létre, és a szervezet rögtön be is került az autonóm törvényhozásba. Azóta hat százalék körüli eredményével a pártrendszer legfiatalabb aktorának minősül. Lényegében az egykori *Keresztény Néppárt* (KFF) politikai örökösének tekintik, ám választási szereplése kissé még elmarad szellemi elődjétől.

Végül meg kell emlékezni azokról a pártokról is, amelyek már megszűntek, beolvadtak, vagy felhagytak a politizálással. E csoportok közös jellemzője,

hogy a szélsőbaloldali póluson foglaltak helyet. Ezek közül elsőként a *Haladás* nevű politikai párt jött létre 1962-ben, és alapítói marxista feröeri fiatalok voltak. 1969-ben a párt kettészakadt, ugyanis a csoport erősen kommunista irányultságú szárnya rossz néven vette a pártelit Köztársaság Párthoz való közeledését. Ezért a „lázadók” megalapították a *Feröeri Szocialista Pártot*, célul egy független szocialista köztársaság létrehozását tűzték ki, és elleneztek Dánia, és vele együtt a „Szigetek” NATO-tagságát is. Említést érdemel még a *Feröeri Kommunista Párt* (FKF) és a *Vörös Május Elseje* nevű formáció is. Előbbi 1974-ben alakult meg, ám már 1981-ben be is fejezte működését, ugyanis a párt vezetője ekkor – továbbtanulási szándékkal – Glasgowba távozott. Utóbbi pedig ugyancsak a 80-as években fejtette ki, nem túl komolyan vehető és vett tevékenységét.

A szeparatista pártrendszerek másik „mintaállama”, a sajtóhírekből is jól ismert Baszkföld. A falangista rezsim bukását követően hatályba lépett új, 1978. évi spanyol alkotmány szakított a korábbi centralizációs törekvésekkel, és ún. autonóm közösségek létrehozását is lehetővé tette. Ennek alapján jött létre többek között a Baszk Autonóm Közösség is, amely korántsem azonos a „történelminek” nevezett Baszkfölddel, azaz Euskadival. Ez utóbbi ugyanis – legalábbis a baszk nacionalisták szerint – a Baszk Autonóm Közösségen kívül magában foglalja, illetve foglalná a szintén autonóm státust élvező Navarrát, és természetesen a baszkok által lakott franciaországi területeket, vagyis a Pays Basque-ot is. Navarra lakói azonban, jóllehet többnyire baszk eredetűek, a Navarrai Királyság fennállása alatt fokozatosan elvesztették korábbi identitásukat és napjainkban inkább navarraiként definiálják magukat (Weiss, 2006: 4). Ezt az is bizonyítja, hogy már 1932-ben is visszautasították az akkori autonóm Baszkföldhöz való csatlakozást és ez azóta sincs másként (Weiss, 2006: 3). A Navarrai Autonóm Közösség pártrendszerének ennek ellenére állandó szereplői a baszk pártok is, igaz korántsem olyan sikeresek, mint Baszkföldön.

A baszk nemzeti ébredés kezdetét 1892-re datálhatjuk, amikor a legendás hírű értelmiségi Sabino de Arana y Goiri, a baszk nacionalizmus „atyja” közzétette *Bizcaya por su independencia* című kiáltványát. Ennek hatására egy évvel később megalakult a *Baszk Centrum* (CV) nevű mozgalom, melyből nem sokkal ezután létrejött a baszk nacionalizmus letéteményese, a *Baszk Nemzeti Párt* (EAJ-PNV). A Baszk Nemzeti Párt kezdetben a független Spanyol- és Francia-baszkföld kikiáltásáért, és az így létrejött föderatív államnak a katolikus egyház alá rendeléséért szállt síkra (Weiss, 2006: 3). Az első néhány évtizedben csak jelentéktelen eredmények elérésére volt képes a Baszk Nacionalista Párt, és ennek okai egyrészt a spanyol nemzetállam és a kasztíliai nacionalizmus relatíve gyenge voltában – emiatt a „spanyol veszély” nem tűnt túl valóságosnak a térségben –, valamint a baszkok korona iránti lojalitásában keresendők. *Primo de Rivera*⁹ tekintélyuralmi rendszere felszította a baszk nacionalizmus tűzét, és ennek (is) köszönhetően a Baszk Nacionalista Párt a „Második Köz-

társaság”¹⁰ által létrehozott autonóm Baszkföld meghatározó politikai erejévé vált. A spanyol polgárháborúból győztesen kikerülő falangisták azonban az egységes, centralizált és vaskézrel irányított állam híveiként, ismét illegálitásban kényszerítették a baszk pártokat, köztük a Baszk Nacionalista Pártot is. *Franco* rezsimje kíméletlenül üldözte a „baszk gondolatot”, olyannyira, hogy még a baszk nyelv használatát is betiltották az országban. Az elnyomás egyenes következményeként a baszk nacionalizmus fokozatosan radikalizálódott, mígnem 1959-ben a Baszk Nacionalista Pártot, azt túl mérsékeltnek tartó, és emiatt elhagyó tucatnyi egyetemi hallgató létrehozta az *Euskadi Ta Askatasuna*, azaz a *Baszkföld és Szabadság* nevű szervezetet, közismertebb, és rövidített nevén az *ETA*-t (Weiss, 2006: 5). Az *EAJ*–*PNV* és az *ETA* között már az elérendő célt tekintve is alapvető különbségek voltak és vannak. Amíg a Baszk Nacionalista Párt szeme előtt, egy széleskörű területi autonómiával rendelkező Baszkföld képe lebeg, addig az *ETA* független baszk államot szeretne, és ennek eléréséhez megengedhetőnek tartja az erőszakos eszközöket is. További különbség a két csoportosulás között az is, hogy szemben az *EAJ*–*PNV*-vel, amely Baszkföld életében komoly szerepet szánna a római katolikus egyháznak, az *ETA* pregnánsan marxista-leninista alapállást elfoglalva, ezt elfogadhatatlannak tartja. Az *ETA* forradalmiságát hangsúlyozva véres politikai merényletek egész sorozatát követte el a *Caudillo* regnálása alatt, majd *Franco* halálát követően két részre szakadt. Az egyik szárny a katonai jellegű módszerek mellett, politikai megoldást is el tudott volna képzelni, a másik azonban kizárólag a nyers erőszakban hitt, illetve hisz (Weiss, 2006: 6–7). A demokratikus Spanyolországban az *ETA* kétségtelenül sokat szelídült „francoi” önmagához képest, ám céljait, és a fegyveres harcot nem adta fel. Az Egyesült Államok által vezetett globális terrorizmus-ellenes kampány hatására, (is) 2006 tavaszán egyoldalú ám korántsem tartós tűzszünetet hirdetett.

A „második autonóm Baszkföld” autonómia statutumát az új, és fentebb már hivatkozott spanyol alkotmány alapján 1979-ben fogadták el, majd egy évvel később megtartották az első autonóm-parlamenti választásokat is, amelyen a Baszk Nacionalista Párt földcsuszamlásszerű győzelmet aratott. Az azóta eltelt, mintegy huszonöt év alatt az *EAJ*–*PNV* egyeduralmát egyetlen politikai párt sem volt képes megtörni. Erre egyébként 1986 és 1998 között minden lehetőség megvolt, mivel az 1986-os autonóm parlamenti választást megelőzően nem sokkal, a Baszk Nacionalista Pártból egy magát *Baszk Szolidaritásnak* (EA) nevezett csoport vált ki, rögtön meg is szerezve a szavazatok közel tizenhat százalékát. A Baszk Nacionalista Párt ekkor történelmi mélypontra jutott, az *EAJ*–*PNV* és a Spanyol Szocialista Munkáspárt baszkföldi „tagozataként” működő *Baszk Szocialista Párt – Baszk Bal* (PSE-PSOE) listájára leadott szavazatkülönbség mindössze másfél százalékra zsugorodott. A Baszk Nacionalista Pártból távozó politikusok formálisan csak 1987-ben szervezték meg pártjukat, és eredetileg Baszk Nacionalistáknak (baszk rövidítése szintén EA) szándékozták magukat

nevezni, ám az elnevezés már foglalt volt, így pártnévnek maradt a már említett Baszk Szolidaritás. Az EAJ–PNV és az EA politikusai közötti kenyértörésnek alapvetően három oka volt, melyekből kettő ideológiai-politikai természetű, a harmadik azonban személyes jellegű. Ez utóbbiról annyit, hogy a Baszk Nacionalista Párt akkori vezetője, és az autonóm kormány feje között merült fel, és napjainkban ennek már semmi jelentősége sincs. Ennél fontosabbak azonban a két csoport közötti eszmei-gondolati különbségek, melyek röviden a következők. Szakértők véleménye szerint a Baszk Nacionalista Pártban maradt politikusok tekinthetők a korábbi nacionalista mozgalom jobboldali szárnyának, míg a Baszk Szolidaritásba alapvetően a baloldali érzelmű politikusok távoztak, és ennek kihangsúlyozásaként foghatjuk fel azt is, hogy a párt nevét a „Baszk Szociáldemokrácia” kifejezéssel egészítették ki. Ezenkívül az EAJ–PNV erős baszk kormányt, és relatíve gyenge tartományokat szeretne, míg az EA pont ellenkezőleg, erős hatáskörökkel rendelkező tartományokat látna szívesen. A két csoport háromválasztásnyi különutasságot követően, 2001-től ismét közösen lép a politika színpadára, és ennek az is kedvez, hogy a korábbi vélemény- és nézetkülönbségek eliminálódni látszanak, valamint, hogy 1986-tól 1998-ig az EA népszerűsége folyamatosan csökkent, a Baszk Nacionalista Párté ellenben nőtt. Az EAJ–PNV, és az EA autonomista, és nem szeparatista pártoknak tekintendők, ugyanis a baszk jövőt a spanyol állam keretei között képzelik el. Igaz radikálisan autonomisták, ugyanis – a spanyol nacionalisták nem kis megdöbbenésére – a jelenlegi elég széleskörű autonómiánál is el tudnak képzelni jobbat és hatékonyabbat. Céljaik eléréséhez azonban kizárólag békés eszközöket vesznek igénybe. Az EAJ–PNV-nek franciaországi megfelelője az EAJ–PNB.¹¹

A baszk pártrendszer meghatározó résztvevői a spanyol politika ismert nagy pártjainak helyi megfelelői, a már hivatkozott Baszk Szocialista Párt – Baszk Bal (PSE–PSOE), és a *Néppárt* (PP).

AZ AUTONÓMIAFEJLESZTŐ PÁRTRENDSZEREK

Az autonómiafejlesztő pártrendszerek jellemzője mindenekelőtt az, hogy a politikai mezőben nincs egyetlen olyan *jelentős* aktor sem, amely a régió függetlenedéséért, vagy anyaországához csatolásáért szállna síkra. Időnként természetesen itt is előfordul, illetve előfordulhat, hogy szecesszionista hantgot ütnek meg a politikai élet szereplői, ezek az érdekek esetenként párttá is szerveződhetnek, ez azonban nem veszélyezteti a *mainstream* politikai irányzatok pozícióit. Az autonómiafejlesztő pártrendszerekben – *nomen est omen* – a relevanciával rendelkező pártok célja a meglévő keretek fokozatos tágítása, az autonómia fejlesztése, a már birtokoltakhoz újabb hatáskörök szerzése, és mindent egyetlen cél, az adott kisebbség identitásának védelme érdekében. Ehhez

a csoporthoz tartozik Katalónia és Dél-Tirol pártrendszere. A két, egyébként eltérő történelmi fejlődésű régió politikai rendszerének közös sajátossága az, hogy a pártrendszer középpontjában egy a magát a nemzeti érdekek letéteményeseként meghatározó történelmi párt áll. Ez a megállapítás fokozottan igaz Dél-Tirolra, ahol *predomináns* pártrendszer működik, és korrekciókkal Katalóniára, ahol két párt verseng a hatalomért.

A zömmel németajkú Dél-Tirolt az első világháborút követően csatolták Ausztriától Olaszországhoz. A *Marcia su Roma* majdnem megpecsételte a helyi németek sorsát, mivel *Mussolini* a dél-tiroliakat múzeumba szerette volna száműzni, ugyanis azok „nem képviselnek nemzeti kisebbséget, csak néprajzi maradványt” (Mussolini, 2000: 91), és erőteljes olaszosításba fogott. A németek pártjait, mozgalmait betiltották, a német nyelvet és kultúrát üldözték, a régióba olaszokat telepítettek, a dél-tiroli németajkúak túlélési harcának zászlóshajója a római katolikus egyház lett. A második világégés után a dél-tiroliak újjászervezték politikai életüket, és 1945. május 8-án Erich Amonn bozeni kereskedő, és néhány barátja létrehozták a Dél-Tiroli Néppártot (SVP). A Dél-Tiroli Néppárt elődjének az 1919-ben, két párt, jelesül a Tiroli Néppárt (TVP) és a Németzsabadság Néppártja (DVP) fúziójából alakított Német Szövetséget (DV) tartják, amelynek tagjai, és az ún. Andreas Hofer¹² Szövetség (AHB) aktívan vették ki részüket a fasizmus elleni harcból. Az SVP az Osztrák Néppárthoz hasonlóan politikai mozgalmak szövetségeként épül fel,¹³ tagszervezetek hálózatából áll. Ez azt jelenti, hogy a pártnak külön, nő-, nyugdíjas, ifjúsági-, munkavállalói-, gazdasági-, és mezőgazdasági valamint ladin tagozata is van.¹⁴ Az Ausztriával való hasonlóságnak azonban ezzel vége is van, ugyanis – ahogyan fentebb már utaltunk rá – az SVP a dél-tiroli politikai rendszer egyeduralkodója. A Néppárt az eltelt hat évtizedben nem ért el ötven százalékosnál rosszabb eredményt, és ez azt jelenti, hogy megalakulása óta nincs reális kormányzati alternatívája. A dél-tiroli politikai rendszert két törésvonal osztja meg, és ezek egyrészt kulturális-nyelvi alapúak, amennyiben a németek és a helyi olaszok között feszülnek, másrészt vannak az SVP politikáját helyeslők, és azt ellenzők. A képlet egyszerű, végső soron mindenki a Dél-Tiroli Néppárt „köpönyegéből” bújt elő. Az SVP 1993-ban, megalakulásának negyvennyolcadik évfordulója alkalmából új programot fogadott el, melynek alapja deklaráltan a szubszidiaritás elve¹⁵ lett. Ebből (is) következően a párt célja a dél-tiroli autonómia fejlesztése és bővítése. Politikusai a határok nélküli, és régiókból felépülő Európában hisznek, céljuknak a kisebbségek csoportjogainak elismerését tekintik. Az anyaországtól, még az eddigieknél is erőteljesebb védelmi funkciót várnak el, és legfontosabb céljuknak az ausztriai Tirol tartománnyal való kapcsolatok további ápolását, és fenntartását tartják. Ennek érdekében szorgalmazzák egy Tirol „európarégió” kialakítását, és egy a pártok egyetértésén alapuló osztrák dél-tiroli politika kialakítását is. A Dél-Tiroli Néppárt saját magát olyan gyűjtőpártként definiálja, amely habár keresztény és humanista alapokon áll, nyitva áll a baloldali érzelmű polgárok

előtt is, de a szélsőségeseket, jöjjenek azok bármelyik oldalról, elutasítja. Az SVP vezetői és szimpatizánsai azonban nem lehetnek nyugodtak, mivel az elmúlt hat dekádban, a párt mintegy 10-15 százalékos szavazatvesztéséget könyvelhetett el a kezdetekhez képest. A Néppárt legnagyobb vetélytársa az olasz szavazók pártjának tekinthető Fini-féle *Nemzeti Szövetség* (AN), amely rendszerint a szavazatok 8-10 százalékát szerzi meg az autonóm parlamenti választásokon. Ezenkívül 1988-as bemutatkozásukat követően dinamikusan fejlődnek a *Zöldek* (Verdi-Grüne-Verc), és a dél-tiroli németek képviselőtéért folytatott küzdelem folyományaként a kilencvenes években megjelentek a trónkövetelők, a *Szövetség Dél-Tirolért* (UfS), és a *Szabadságpárt* (F) személyében. A Zöldek hagyományos érzékenysége a posztmaterális értékek iránt bizonyos, a dél-tiroli autonómiát érintő problémákra is kiterjed, annak ellenére, hogy nem tekinthetők etnikai pártnak. Véleményük szerint a régió további fejlődésének *sine qua non*-ja egy valódi regionális alkotmány kidolgozása és elfogadása, és a nyelvcsoportok helyzetének állandó figyelemmel kísérése¹⁶ lenne. A dél-tiroli Zöldek általában hét-nyolc százalék körül teljesítenek az autonóm parlamenti választásokon. A dél-tiroli pártverseny harsány színfoltjait a Szövetség Dél-Tirolért és a Szabadságpárt jelentik. Mindkettő radikális pártnak számít, de a Szabadságpárt programja markánsabb. Az UfS-t 1989-ben az SVP-t annak politikája miatt elhagyó politikusok egy csoportja hozta létre. A Szövetséget a Néppárttal hasonlónak teszi fő követelése, azaz a népek és régiók Európájáért folytatott küzdelem, de a *differentia specifica* a dél-tiroliak önrendelkezési jogának követelése. Az UfS önálló, szabad Tiroli – tehát Észak-, illetve Kelet-Tirollal egyesített Tiroli – államban gondolkodik, de mindezt kizárólag a törvényesség talaján állva teszi. Fontosnak tartják a szociális igazságosságot, az emberi jogok és a szabadság, valamint a haza tiszteletét. Erősíteni kívánják a közvetlen demokráciát, és ennek érdekében leszámolnának a bürokratizmussal, és lejjebb szállítanák a választójogosultság korhatárát.¹⁷ Az UfS 5-6 százalék körüli eredményével a pártrendszer negyedik legerősebb pártjának mondható. A másik „keményvonalas” dél-tiroli pártot, a Szabadságpártot 1992-ben hozták létre az SVP ifjúsági szervezetét, a *Fiatal Néppártot* elhagyó politikusok. Az SVP-val ellentétben a Szabadságpárt egyértelműen szecesszionista párt, és végső célja Dél-Tirol visszacsatolása az anyaországhoz. Emellett ellenzik Törökország uniós-csatlakozását, megtiltanák a bevándorlást, és az UfS-hez hasonlóan erősítik a közvetlen demokráciát.¹⁸ A Landtag-választásokon¹⁹ rendszerint öt százalék körüli eredményre számíthatnak.

Fentiekén túl akad még néhány párt Dél-Tirolban, azonban ezek még az előzőekhez képest is jelentéktelennek tűnnek. Így megemlíthető az országos politikából ismert Berlusconi-vezette *Forza Italia* (FI) és a *Baloldali Demokraták* (DS) nevű formáció, amelyek nem örvendenek osztatlan sikernek az Etschvölgyében, ugyanis a választásokon rendre, mindössze 3-4 százaléknyi ered-

ményt érnek el, és jelen van a posztfasiszta *Szociális Mozgalom – Háromszínű Láng* (MSFT) nevű párt is, a maga 1,5% körüli támogatottságával.

A katalán pártrendszer egy ponton különösen hasonlít a dél-tirolira, mégpedig abban, hogy a pártverseny egyik legmeghatározóbb szereplője egy a katalán autonómiát illetően történelmi érdemekkel rendelkező párt, a *Konvergencia és Unió* (CiU).

A CiU tulajdonképpen két párt, a *Katalán Demokratikus Konvergencia* (CDC), és a *Katalán Demokratikus Szövetség* (UDC) koalícióját jelenti, a pártok közül az előbbi mérsékelt liberális – magát nemzeti szabadelvűnek nevező – pártnak tekinthető, míg utóbbi *expressis verbis* keresztény konzervatív politikai csoportosulás, és mint ilyen, partnerétől jobbra helyezkedik el a palettán. Az előbbieket mellett a Konvergencia és Unió a pártrendszer egyik autonomista pártja, a kilencvenes évek végéig a katalán politikai élet egyeduralmódójának számított olyannyira, hogy egészen a legutóbbi választásig a CiU vezette a katalán kormányt. Az elmondottakból adódóan kiemelt céljának a békés és zavartalan nemzeti építkezést, és ennek érdekében a területi autonómia fejlesztését tekinti. Politikai monopóliumát az 1999-es regionális voksoláson a másik autonomista pártnak, a *Katalán Szocialisták Pártjának* (PSC–PSOE) sikerült megtörnie. A PSC, mint a Spanyol Szocialista Munkáspárt (PSOE) katalán megfelelője felismerte, hogy Barcelonában és környékén csak akkor lehet sikeres, ha támogatja a katalánok decentralizációra vonatkozó törekvéseit, és így két legyet üthet egy csapásra, ugyanis országos tényező lévén – madridi központtal – ellenőrzése alatt tarthatja a helyi politikai folyamatokat is. A 2006-ban tartott időközi katalán parlamenti választáson, minden visszatért a régi kerékvágásba, a CiU ismét a legjelentősebb helyi párttá vált.

Az autonómiával és így az autonomista pártok politikájával azonban Katalóniában sem mindenki elégedett. A Katalán Köztársasági Bal (ERC) a pártrendszer egyik legnagyobb múltra visszatekintő szereplőjének számít. 1931-ben jött létre három markánsan baloldali párt, és néhány kisebb csoport fúziója eredményeképpen. A pártok – a Katalán Állam (EC), a Republikánus Katalán Párt (PRC) és a Vélemény (O) nevű politikai tömörülés – a spanyol nemzetállami törekvések ellen szövetkeztek. Az első katalán választásokat az ERC fölényesen megnyerte, és vezetője már 1934-ben kikiáltotta, a Spanyol Köztársaság keretei között működő Katalán Köztársaságot. Franco 1939-es győzelme föld alá kényszerítette a katalán politikai szervezeteket, köztük az ERC-t is (Edwards, 1999: 667). Politikájában az önálló Katalóniáért száll síkra, és ehhez legmegfelelőbb kormányformának a parlamentáris köztársaságot tartja.²⁰ A szervezet a szavazatok átlag nyolc százalékát szerzi meg, nagy kivétel ez alól a 2003-as regionális választás, amikor is az ERC az elmúlt évtizedek legjobb eredményét elérve a voksok 16,5%-át söpörte be, igaz a tavalyi évben tartott időközi választáson az ERC két százalékos szavazatvesztést könyvelhetett el.

A másik autonómiaellenes „katalán” politikai szervezet a spanyol *Néppárt*

(PP) „helyi tagozata”, amelyről elmondható, hogy nem is túl népszerű emiatt Barcelona környékén. Támogatottsága a rendszerváltás óta dinamikusan növekszik, és tíz százalék körüli ponton stabilizálódni látszik.

Végül nem lenne teljes a kép a katalán politikai család legfiatalabb tagja, a zöld-vörös pártszövetség, Kezdeményezés Katalóniáért – Egyesített és Alternatív Bal (ICV–EUiA–IU) nevű pártkoalíció rövid bemutatása nélkül. Az első, 1980-ban tartott katalán választáson az ICV komoly reményekkel, és óriási önbizalommal szállt harcba a választók kegyeiért. Ennek megfelelően a szavazatok 18,8%-át szerezte meg, de azóta is keresi önmagát, és a már történelminek mondható eredményét nem volt képes megismételni. Pozíciójának javítása érdekében a 2003-as választáson szövetkezett a kommunistákkal, és együtt, a viszonylag jónak mondható 7,3%-os eredményt sikerült elérniük. Az ICV magát ökoszociálisnak és feministának tartja, és felvállalja a különböző társadalmi kisebbségek, például a melegek képviseletét is. A kommunizmust – és különösen annak szovjet változatát – valamint a kapitalizmust elutasítják, és síkra szállnak a nemzetiségek önrendelkezési jogának elismeréséért. A pártszövetség másik tagja a spanyol nagypolitikából is ismerős lehet, mivel az Egyesített és Alternatív Bal az Egyesített Bal (IU) katalán megfelelője. Az ICV szerény választási teljesítménye ellenére, sikeres pártnak minősíthető, ugyanis a PSC mellett, a jelenlegi katalán kormány oszlopos tagjának számít.²¹

A „MEGÁLLAPODOTT” PÁRTRENDSZEREK

Az autonómiafejlesztő és a „megállapodott” pártrendszerek közötti határvonal nehezen húzható meg, ennek ellenére megpróbálunk néhány distinkciót felsorolni azzal, hogy az így nyert lista korántsem tekinthető *taxatív*nak.

Először is talán azt kell hangsúlyoznunk, hogy az elemzett három kategória közül a megállapodott pártrendszer minősül a legkevésbé dinamikusnak, ám ez nem jelenti azt, hogy nem alakulhat át – elsősorban külső tényezők hatására – viszonylag gyorsan, autonómiafejlesztő pártszisztémává. Az ehhez a kategóriához tartozó pártrendszereket alkotó meghatározó pártoknak (egyelőre) nem célja az autonóm keretek jelentősebb tágítása, kisebb korrekciókkal is egyetértenek, esetleg tökéletesen meg vannak elégedve helyzetükkel, és a *status quo* fenntartása a céljuk.

A „mozdulatlanságnak” többféle oka lehet. Így elképzelhető például az, hogy az államalkotó nemzet és *per analogiam*, az autonómiaalkotó nemzet, vagyis a többség és a kisebbség viszonya történelmi perspektívában szemlélve is kifejezetten jónak mondható, és/vagy az önkormányzatiságnak nincs komoly múltja a térségben. Hagyományosan jó a többség-kisebbség viszonya Európa északi vidékein, a vizsgált régiók közül ehhez a kategóriához tartozik a finnországi Åland-szigetek, és a Dániához tartozó Grönland. A két skandi-

náv autonómia-megoldás azonban különbözik egymástól abban a tekintetben, hogy míg az Åland-szigetek jelentős önkormányzati tradíciókkal rendelkezik, addig Grönland alig negyed évszázada bír csak autonóm státussal. A Föld legnagyobb szigetéhez hasonlóan gyermekcipőben jár az önkormányzatiság a spanyolországi Galíciában és Navarrában, valamint az Olaszországhoz tartozó Aosta-völgyében is.

A 92%-ban svédek által lakott, ám Finnországhoz tartozó Åland-szigetek területi autonómiája a Nemzetek Szövetsége Tanácsa 1921-ben kelt határozata alapján Svédország és *Suomi* között kötött nemzetközi szerződésben gyökerezik (Tóth, 2005: 180-190). Annak ellenére, hogy a „Szigetek” lakossága és az ålandi parlament – csakúgy, mint a fentebb tárgyalt Feröer-szigetek – többször is kinyilvánította az anyaországhoz való tartozás szándékát (Johansson, 2006: 41–42), a szigetcsoport Finnország határain belül maradt. Helsinki – a kitűnő skandináv politikai érzéknek megfelelően – újabb és újabb kedvezményekkel, engedményekkel fogta ki a szelet a szeparatisták hálójából. Az ålandi pártrendszer, sok egyezést illetve hasonlóságot, de csaknem ennyi eltérést is mutat a skandináv pártszisztémákhoz képest. Ez utóbbiak közül a legfontosabb talán az, hogy egyrészt a liberális pártok uralják a rendszert, és a Skandináviában hagyományosan nagyon erős szociáldemokraták csak a harmadik-negyedik helyre pályáznak sikerrel. Kezdetben csak – az Ålandi Szociáldemokraták kivételével – egyetlen pártlistára, az Ålandi Választási Szövetségre (ÅVF) lehetett szavazni a „Szigeteken”. Az ÅVF-et Julius *Sundblom*, azaz az „ålandi autonómia atyja” gondolati öröksége, és a helyi politika mérsékeltsége tartotta egyben majd’ ötven éven keresztül (Arter, 1984: 21-22). Ez a „népfrontpolitika” azonban az 1960-as években elkezdett erjedni, hogy aztán a következő évtizedben, a Választási Szövetség gyermekeiként létrejöjjenek a mai ålandi pártpolitikai élet szereplői (Wrede–Wrede, 1982: 128–132). 1967-ben, az addig egységes, helyi „mamutpárt” három részre szakadt, egyrészt kiváltak belőle a Liberálisok, és a konzervatív-liberális Progresszív Szövetség (FS), valamint zászlót bontott az Ålandi Centrum elődszervezete, a Vidékiek Választási Szövetsége (Lsv) is (Wrede–Wrede, 1982:135). Végül a Választási Szövetség romjain először a liberálisok intézményesítették szervezetüket, és 1975-ben létrehozták az Ålandi Liberálistpártot (LPÅ), majd az agrárpártiak egy évvel később gründolták az Ålandi Centrumot (ÅC) (Wrede–Wrede, 1982:133).

A pártrendszer legjelentősebb szereplője az *Ålandi Centrum* (ÅC) nevű formáció, melynek mind Finnországban, mind pedig Svédországban megvan a megfelelője, mégpedig az Suomiban a Finn Centrum (SK), az utóbbiban pedig a Centrumpárt (CP). Skandináviában a Centrumpártnak nevezett szervezetek, agrárpártként jöttek létre a huszadik század elején, majd liberális néppárttá szervezték magukat a második világháborút követő évtizedekben (Mylly, 1987: 98–118). Az Åland-szigeteken, az imént említettel ellentétben viszonylag későn, csak 1976-ban jött létre az Ålandi Centrum (ÅC).²² Az előzőekből, na és persze

a pártprogramból²³ is következik a megállapítás, hogy az ÅC – *mutatis mutandis* – a skandináv „agrár-liberális” pártok helyi megfelelője. Ebből (is) kifolyólag, vidéken voksolnak rá a legtöbben, a fővárosban relatíve gyenge eredmény elérésére képes. A szervezet az elmúlt harminc évben az ålandi pártverseny egyeduralgolója volt, ám népszerűsége folyamatosan csökkent, és legnagyobb riválisa az *Ålandi Liberálistpárt* (LPÅ) 1999-ben első ízben le is győzte az ÅC-t. A liberálisok – *nomen est omen* – szabadelvű világnézetet vallanak, és köztük, valamint az ÅC között – a vázolt történelmi fejlődésnek is köszönhetően – nincsenek áthidalhatatlan ideológiai ellentétek, következésképpen a két párt gyakran kormányoz egymással koalícióban. Az LPÅ egészen a kilencvenes évek második feléig a helyi pártverseny második legerősebb aktora volt, de ahogy arra már az imént is utaltunk 1999-ben megelőzte, 2003-ban hajszára ugyanolyan eredményt ért el, mint a Centrumpárt. Az ålandi pártszisztéma feltörekvő szereplőjének számít, a Skandináviában mindenütt nagyon erős, de itt „csak” harmadik-negyedik legjelentősebb párt az *Ålandi Szociáldemokraták* (ÅS), amely a konzervatív-liberális *Progresszív Szövetség* (FS) nevű szervezettel küzd a bronzéremért. A progresszívek bázisa Mariehamn, olyannyira, hogy a városi tanácsban ők vannak többségben, ellenben vidéken alig érnek el értékelhető eredményt. A helyi pártok közül a szociáldemokraták tekinthetnek vissza a legkomolyabb múltra, jóllehet soha sem voltak részesei a „nagy ålandi politikai kompromisszumnak”, vagyis az Ålandi Választási Szövetségnek. A pártot alig több mint száz éve, 1906-ban hozták létre Mariehamnban. Skandinávia nagy részétől eltérően, az Ålandi Szociáldemokraták nem tudtak igazán sikeresek lenni, és ennek oka nagyrészt az, hogy Åland hagyományosan paraszti társadalom, és nem tudott számottevő ipari munkásság kialakulni a régióban. Annak ellenére, hogy a sikeresség feltételei hiányoznak, az utóbbi időben, mintha előre törtek volna a szociáldemokraták, a legutóbbi választáson hat mandátumot szereztek a harmincból, és ők adják a Lagting elnökét is, Barbro *Sundbäck* személyében. Ezenkívül meg kell még említeni az általában tíz százalék körüli eredmény elérésére képes konzervatív *Független Szövetséget* (OS), és a pártrendszer „legenerváltabb” résztvevőjét a liberális *Ålandi Progresszív Csoportot* (ÅFG), valamint a pártrendszer legfiatalabb, de legmarkánsabb szereplőjét az *Åland Jövője* (ÅF) nevű csoportosulást is. Az ÅF deklaráltan szeparatista párt, célja a független és semleges Åland-szigeteki Köztársaság megteremtése. Szándékukat azzal indokolják, hogy állításuk szerint az elmúlt nyolc évben Finnország nem tartotta be az ålandiaknak tett ígéreteit, és jóllehet az országnak a finn mellett a svéd is hivatalos nyelve, a gyakorlatban az előbbi kizárólagossága érvényesül. Ennek az a következménye a párt képviselői szerint, hogy Helsinki és Mariehamn²⁴ között a kommunikáció alapvető nyelvi nehézségekbe ütközik, és ez Ålandnak komoly hátrányt okoz. Az ÅF szerint a megoldást a „Szigetek” szecessziója jelentené, bár elismerik, hogy ez nem megy egyik napról a másikra, ezért meghatározták az ehhez vezető legfontosabbnak

tartott lépéseket. Így alapvető fontosságúnak tartják azt, hogy Åland önállóan intézhesse külügyeit, és saját képviselőt küldhessen az Európai Parlamentbe. Emellett – ha hatalomra jutnának – lépéseket tennének az önálló pilléréken nyugvó ålandi gazdaság és ipar megteremtése felé.²⁵ A párt 2003-as debütálása sikeresnek mondható, mivel a választáson hat és fél százalékos eredményt szerezve, két fővel képviseltetik magukat a harmincfős Lagtungenben.²⁶

Ålandhoz hasonló a képlet a dán korona részét képező Grönlandon is. A zömmel *inuitok* által lakott sziget, 1979-ben kapott területi autonómiát Koppenhágától. A helyi pártversenyre a skandináv pártrendszer családjára mondottak fokozottan érvényesek, azaz „a szociáldemokrata párt dominanciája, amit a skandináv politika egyik legsajátosabb jellegzetességeként szoktak számon tartani” (Enyedi–Körösényi, 2001: 168). A grönlandi szociáldemokrata párt nem más, mint az *Elöre* (S) nevezetű politikai szervezet. Az *Elöre* – igaz az évek során egykorvult népszerűsége jelentősen megkopott – viszonylag stabilan uralja a grönlandi pártpolitikát, a választásokon 35–45% körüli eredményre számíthat. „Néhai” riválisa az agrárliberális-centrista *Szolidaritás* (A) a legutóbbi választáson, 2005-ben már csak a negyedik helyet tudta megszerezni, ugyanis mind a szeparatista *Eszkimó Közösség* (IA), mind pedig a relatíve új keletű szociálliberális *Demokraták* (D) is megelőzték. A koppenhágai kormányzatnak intó jel lehet az 1979-ben még csak alig ötszázalékos eredményt produkáló, és egyébiránt szintén szocialista orientáltságú IA népszerűségének növekedése, amely azóta tulajdonképpen töretlen, és napjainkban már a huszonöt százalékos választási szereplése, sőt esetleges kormányzati részvétele²⁷ sem okoz különösebb meglepetést. A tárgyaló pártokon kívül említést érdemel még a *Választási Szövetség* (K) elnevezésű szervezet, amely eltérő értékrendű, ám a közügyekben részt venni kívánó politikusokat tömörít, és rendszerint öt százalék körüli eredményt ér el az autonóm parlamenti választásokon.

A már részben érintet navarrai pártrendszerrel jóval nagyobb figyelmet érdemel egy másik spanyolországi autonóm régió, a Portugáliától északra elhelyezkedő Galícia pártversenye. A galego²⁸ pártrendszert három párt hatalomért folytatott küzdelme jellemzi, melyek közül az egyik – a területi autonómiához való viszonyt tekintve – centralista, a másik autonomista, a harmadik pedig időnként függetlenségpárti húrokat is penget, de alapvetően mégis pusztán a térség szélesebb önkormányzatiságáért száll síkra. A pártrendszert Madridhoz lojális erő, a jobboldali *Néppárt* (PP) dominálja. A *Partido Popular* időnként az abszolút többséget is megszerzi a voksoláson, és ezért a választások mindenkor esélyesének számít. A rendszer második legerősebb aktora Galícia Szocialista Pártja (PSdeG–PSOE), amely tulajdonképpen nem más, mint a Spanyol Szocialista Munkáspárt (PSOE) helyi „tagozata”, és ennek megfelelően támogatja Spanyolország további decentralizációját, és vele Galícia önkormányzatiságát is. Emiatt a pártrendszer harmadik szereplője, a markánsan autonomista *Galícia Nacionalista Blokkjának* (BNG) a PSdeG a ter-

mészetes szövetségese, mégpedig olyannyira, hogy 2005 óta közösen vezetik a helyi kabinetet is. A BNG-t 1982-ben helyi értelmiségiek hozták létre a portugál nyelvvel közeli rokonságban álló galego nyelv védelme érdekében. Kezdetben hosszú távú céljuknak a terület Spanyolországtól való elszakadását tekintették, ezt azonban 1990-ben feladták, és azóta kizárólag Galícia autonómiájának szélesítéséért szállnak síkra.²⁹ A párt 1997-ben érte el legjobb eredményét, ekkor az összes voks 25 százalékát szerezte meg, de azóta leszállóágba került, szavazói egy része átpártolt a szocialistákhoz.

Az olasz pártrendszer kilencvenes évek eleji összeomlása, illetve átrendeződése óta a franciaajkúak által lakott Aosta-völgye pártversenye, sok tekintetben hasonlít a dél-tirolihoz. A pártszisztéma „ura” a mérsékelt autonómista néppárt, az *Aosta-völgyi Unió* (UV). Az UV is hatvan éves múltra tekinthet vissza,³⁰ csakúgy, mint a Dél-Tiroli Néppárt. Különbség azonban az, hogy amíg az SVP inkább jobbközép, addig az UV centrista politikát folytat. Az elmúlt évtized választási eredményeit figyelembe véve, nyugodt szívvel kijelenthetjük, hogy az Aosta-völgyi pártrendszer is a predomináns rendszerek jegyeit kezdi magára öltetni, ugyanis az Aosta-völgyi Uniónak egyre kevésbé akad komoly kihívója a helyi politika színpadán. Az egyetlen kivétel talán a legutóbb, azaz 2003-ban, mintegy húsz százalékos eredményt elért Alpok Csillaga (SA) nevű kereszténydemokrata párt, amely a terület önkormányzásának híve.

A PÁRTRENDSZEREK DETERMINÁLTSÁGA

A görcső alá került kilenc autonóm pártrendszer rövid jellemzését követően, vissza kell kanyarodnunk a munkánk elején feltett kérdések megválaszolásához, melyek közül az egyik a következőképpen hangzott. Mennyiben tekinthetők az autonóm pártrendszerek valamely’ már korábban létezett pártszisztéma által meghatározottnak? Ezzel kapcsolatban három kategóriát állítottunk fel magunknak, ugyanis elképzelhetőnek tartottuk, hogy a területi állam pártversenye valamilyen módon befolyással lehet az autonóm pártrendszerre, ezenkívül lehetségesnek véltük, hogy az anyaország pártversenye hat a regionális pártszisztémára, és végül előzetes minta nélkül kifejlődött pártrendszerekre is számíthatunk.

A pártrendszerek alaposabb szemügyre vételét követően azonnal világossá vált számunkra, hogy a legtekintélyesebb csoportot a *sui generis* pártrendszerek családja jelenti majd, azaz az autonóm pártszisztémák többsége előzetes minta nélkül, mintegy önállóan fejlődött ki. Ebbe a kategóriába tartozik az Aosta-völgye-, Grönland-, a Feröer-szigetek-, Baszkföld-, és Dél-Tirol pártrendszere azzal, hogy némi korreláció, vagy a területi-, vagy az anyaállam viszonylatában, azért minden esetben kimutatható. Így Dél-Tirol pártrendszerére valamelyest hatással volt, illetve van az osztrák pártrendszer, mivel a Dél-Tiroli Néppárt

mind felépítésében, mind politikájában – *mutatis mutandis* – jónéhány elemet kölcsönzött az Osztrák Néppárttól (ÖVP), vagy Grönland pártversenye – ahogy korábban már részletesebben volt róla szó – könnyedén beilleszthető a skandináv pártcsaládról, összehasonlító elemzések sorát követően kialakított ideáltípusba.

Ezzel szemben az Åland-szigetek, Galícia, Navarra és Katalónia pártrendszerét komoly hatások érték, illetve érik a *területi állam*, és Åland esetében az anyaország részéről. A három spanyolországi autonóm régió vagy közösség pártversenye – kis túlzással – az „összspanyol” pártrendszer leképezése. Ennek okai a törésvonalak hasonló jellegében, a földrajzi közelségben, az önkormányzatiság – relatíve – szerény hagyományaiban, és a helyi folyamatokat, a lokális pártokon keresztül is ellenőrizni kívánó központi attitűdben kell keresnünk.

Az Åland-szigeteken ugyanakkor a svéd *anyaállam pártrendszerének hatása* mutatható ki, amely tetten érhető a pártok névazonosságban és a programok hasonlóságában, melynek kázusa valószínűleg a törésvonalak egyezősége, és ennek mintegy előidézője, az évszázados közös államiság lehet.

ÖSSZEGZÉS

2006 júniusában a Cortes autonómiára vonatkozó kedvező határozatát követően nem sokkal, Katalónia lakói nagy többséggel az autonóm jogkörök bővítése mellett tették le a garast. Azóta, és azt megelőzően is rengetegszer elhangzott már, hogy az államon belüli kultúraközi konfliktusok kezelésének – *horribile scriptu* – megoldásának, alkalmas eszköze lehet az autonómia, és – egy tömbben élő kisebbségi csoport esetében – annak területi változata. Európa szerencsésebb történelmi fejlődésű vidékein, a „nemzetállamok”³¹ többsége már nem úgy viszonyul a területi autonómiához, mint ördög a tömjénfűsthöz. Kimutatható az is, hogy a kollektív kisebbségi jogok elfogadása és garantálása, a demokrácia, valamint a politikai kultúra fejlettsége között szoros kölcsönhatás van, még ha az egyik szükségképpen nem is feltételezi a másikat.

A munkám alapját képező összehasonlító pártrendszer-vizsgálatot azért végeztem el, mert furdalt a kíváncsiság, hogy vajon ezen a módon lehet-e újabb érvet szolgáltatni a területi autonómia mellett, vagy sem? Véleményem szerint az elvégzett *komparáció* sikeres volt, és ezt – *inter alia* – az alábbiak bizonyítják.

1) A vizsgált kilenc példa közül, mindössze kettőt – a Feröer-szigetek, és Baszkföld pártrendszerét – soroltunk a területi állam integritását veszélyeztető szecesszionista kategóriába.

2) A „nyugodt zónába” tartozó többi hét pártrendszer esetében sem fedeztünk fel arra utaló jeleket, hogy – habár elvileg ez elképzelhető lenne – azok a szeparatizmus felé mozduljanak el a közeljövőben.

3) A területi állam pártrendszerét nem zavarja az, hogy vele paralel egy autonóm pártrendszer is működik.

Ezenkívül azt is sikerült bizonyítani, hogy az autonóm pártrendszer, mint olyan, létezik. Léteének oka a dolog természetéből következik, és az autonóm pártszisztéma sajátos ismérvei a következők.

1) Az autonóm társadalmat megosztó egyik legfontosabb törésvonal, a területi államhoz való viszonyulás kérdése körül alakult ki.

2) Ebből következik az is, hogy minden autonóm pártrendszernek van legalább egy – erősebb vagy gyengébb – szeparatista szereplője.

3) A függetlenség *versus* unió diszkusszió alapján a pártrendszereket három csoportba soroltuk, úgymint szeparatista, autonómiafejlesztő, és megállapodott pártrendszerek, bizonyítva egyúttal azt is, hogy lehetséges az autonóm pártrendszerek további kategorizálása, tehát léteznek autonóm pártrendszer-családok.

Nem állítom, hogy munkám teljes, még kevésbé, hogy „tökéletes” lett, ám bevallom megírása közben, végig erre törekedtem. Úgy érzem, a fentebb ki-munkált és részletezett kategóriák kiállják majd a jobbító szándékú kritikákat, és közhellyel élve, az idők próbáját is. Az általam elvégzett munka legfőbb tanulsága az, hogy a leírt jelenség létezik, és ezért foglalkozni kell vele. Emellett – véleményem szerint – az analízisnek további értéke és eredménye, hogy bizonyítja, habár nem *panacea*, a területi autonómia sikeres lehet az államon belüli *interkulturális* konfliktusok kezelését illetően. Ez utóbbi megjegyzésemnek főként Közép-, és Kelet-Európa vonatkozásában lehet különös jelentősége.

JEGYZETEK

1 1 Pl. Arni Olafsson, Hurst Hannum stb.

2 Ezzel kapcsolatban lásd a feröeri parlament, vagyis a Løgting honlapján elhelyezett broszúrát: <http://www.logting.fo/L%F8gting%20UK%202004.pdf>. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 05.)

3 3 21,7%

4 4 Programjuk főbb elemeit lásd a <http://www.samband.fo/sambandfo/Default.asp?cid=1&mid=163&pg=163> című honlapon. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 05.)

5 5 Törekvéseiket lásd a <http://www.javnadarflokkin.fo/> című honlapon. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 05.)

6 6 Céljaikat lásd a <http://folkaflokkin.fo/xa.asp?fnk=lst&bnr=1&unr=2> című weblapon. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 05.)

7 7 Gondolataikat lásd a <http://www.tjodveldi.fo/> című honlapon. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 05.)

8 8 A pártról részletesebben lásd a <http://www.sjalvstyri.fo/> című honlapot. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 05.)

- 9 9 Primo de Rivera *de iure* 1923-tól 1930-ig Spanyolország miniszterelnöke, *de facto* azonban annak első embere volt.
- 10 10 Az ún. Második Köztársaság 1931-től 1938-ig tartott, és az államhatalom decentralizációja jellemezte.
- 11 11 A párt programját lásd a <http://www.eaj-pnv.com/home.asp> című honlapon. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 05.)
- 12 12 Andreas Hofer (1767-1810) Tiroli szabadsághős, napoleon francia seregei ellen harcolt. Életről lásd az Andreas Hofer Bund honlapját: <http://de.geocities.com/ahbund>. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 05.)
- 13 13 Ezzel kapcsolatban lásd a <http://www.svpartei.org/de/mitteilung/3.html> című honlapon elhelyezett írást. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 06.)
- 14 14 <http://www.svpartei.org/de/partei/organisationen>. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 06.)
- 15 15 A „Das neue Programm der Südtiroler Volkspartei” című dokumentum letölthető a <http://www.svpartei.org/smaredit/documents/seiten/b/programm.pdf> című webhelyről. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 06.)
- 16 16 Programjukat lásd a „*Manifest der Grünen – vision eines friedlichen, gerechten und würdigen lebens*” című kiadványban, amely letölthető a http://www.gruene.bz.it/uploads/media/Manifest_der_Gruenen.pdf webcímről. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 05.)
- 17 17 Programjukat lásd a „Bürgerprogramm der UNION FÜR SÜDTIROL” című kiadványban, amely megtekinthető a párt honlapján: <http://www.unionfs.com/>. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 05.)
- 18 18 A párt alapvetését tartalmazó brosúra letölthető a
- 19 http://www.die-freiheitlichen.com/fileadmin/user_upload/dokumente/Grundsatzprogrmm.pdf webcímről. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 05.)
- 20 19 Landtagnak nevezik a dél-tiroli autonóm parlamentet.
- 21 20 Politikájáról részletesebben lásd a www.esquerra.org/web_nova/arxiu/DIangles.pdf című honlapon. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 06.)
- 22 21 Politikai alapállásukról részletesebben lásd a http://iniciativa.cat/nacional/index_eng.php című honlapon elhelyezett dokumentumokat. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 06.)
- 23 22 Az ÅC történetéről lásd a párt honlapján elhelyezett cikket. <http://www.centern.aland.fi/organisation/article.asp?newsID=26609>. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 2.)
- 24 23 A párt programja elérhető a <http://www.centern.aland.fi/politik/article.asp?newsID=26524> webcímen. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 02.)
- 25 24 Az Åland-szigetek „fővárosa”.
- 26 25 A párt programját lásd a <http://www.alandsframtid.nu/articles.php?lng=se&pg=336> című honlapon. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 03.)
- 27 26 Az Åland-szigetek parlamentjét nevezik így.
- 28 27 AZ IA 2005 óta tagja az Előre által vezetett grönlandi kormánynak.
- 29 28 Spanyolul gallego.
- 30 29 A párt politikájáról részletesebben lásd a www.bng-galiza.org/ című honlapot. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 06.)

- 31 30 A párt történelmével kapcsolatban lásd az UV honlapján (<http://www.unionvaldotaine.org/histoire.html>) elhelyezett cikket. (Utolsó letöltés időpontja: 2006. július 03.)
- 32 31 Amelyek valójában multietnikumú államok.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ackrén, Maria (2006): The Faroe Islands: Options for Independence. In *Island Studies Journal*. 2006, Vol. 1. No. 223–238.
- Andits, Petra (2002): *Nemzeti identitás a Feröer-szigeteken*. Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete Etnoregionális Kutatóközpont, 56.
- Arter, David (1984): *The Nordic Parliaments. A Comparative Analysis*. London C. Hurst and Company.
- Bilbao, Iban (1983): The Basque Parliament and Government. In *Basque Studies Program Newsletter*. Issue 27, 1983, 1–5.
- Bollen, Kenneth – Medrano, Juan Díez (1998): Who are the Spaniards? Nationalism and Identification in Spain. In *Social Forces*. 1998, 77 (2), 587–622.
- Broms, Bengt (1986): Links between Autonomous Territory and Suzerain State. In *Nordic Journal of International Law*. 1986, Vol. 55., 12–16.
- Edwards, Siân (1999): „Reconstructing the Nation”: The Process of Establishing Catalan Autonomy. In *Parliamentary Affairs*. 1999. Oct. Vol. 52., 666–676.
- Grahl-Madsen, Atle (1988): Custom, Legislation and Treaty as the Basis for Self-Government. In *Nordic Journal of International Law*. 1988, Vol. 57., 295–300.
- Gyóri Szabó Róbert (2006): *Kisebbség, autonómia, regionalizmus*. Budapest, Osiris Kiadó, 586.
- Harhoff, Frederik (1986): Institutions of Autonomy. In *Nordic Journal of International Law*. 1986, Vol. 55., 31–40.
- Herrera-Martínez, Enric (2001): Nationalist Extremism and Outcomes of State Policies in the Basque Country, 1979–2001. In *International Journal on Multicultural Societies*. Vol. 4., No.1., 1–22.
- Johansson, Lars-Ingmar (2006): Åland’s Autonomy – Its Background and Current Status”. In Eriks-son and Johansson (eds.): *Islands of Peace The Åland Islands Peace Institute*.
- Mussolini, Benito (2000): *A fasizmus doktrínája*. Budapest, Gede testvérek Bt., 269.
- Mylly, Juhani (1987): The Agrarian/Center Party in Finnish Politics. 98–120. In Mylly–Berry (eds.): *Political Parties in Finland Dept. Of political History*. Turku, University of Turku.
- Olafsson, Arni (1995): Relationship between Political and Economic Self-Determination. The Faeroese Case. *Nordic Journal of International Law*. No. 64., 465–480.
- Olausson, Pär (2006): Autonomy and the European Island Regions – NOPSA – XIII Nordiske Statskundsabskongres In www.socsci.aau.dk/institut2/nopsa/arbejdsgruppe24/perolausson.pdf.
- Rainer, Karl (1986): The Autonomous Province of Bozen/Bolzano–South Tyrol. In Gál Kinga (ed.): *Minority Governance in Europe*. Budapest, Open Society Institute, 89–104.
- Sanders, Douglas (1986): Is Autonomy a Principle of International Law? In *Nordic Journal of International Law*. 1986, Vol. 55., 17–21.

- Tóth Norbert (2005): Az „északi paradigma” – az ålandi területi autonómia. In *JURA* 2005, Vol. 2., 180–190.
- Weiss, Meredith (2006): The Basque Nationalist Movement. In www.yale.edu/macmillan/globalization/basque.pdf. 14.
- Werner, G. Wouter (2001): Self-determination and Civil-war. In *Journal of Conflict and Security Law*. 2001, Vol. 6., No. 2., 171–190.
- Wrede, Magnus – Wrede, Casper (1982): Landstinget som arena för den åländska politiken – partibildningen och valdeltagandet. In *Åland i Utveckling*. Mariehamn, Kanslikommissionen, 128–149.
- Der Südtiroler Landtag (hrsg.) (2006): Der Landtag In http://www.landtag-bz.org/downloads/Landtag_im_Ueberblick.pdf.
- Rättvisare och bättre (utg.) (2006): *Ålands socialdemokrater*. Mariehamn, 151.
www.parties-and-elections.de